

Politechnika Wrocławska

Wydział Elektryczny,
Katedra Maszyn, Napędów i Pomiarów Elektrycznych
Laboratorium Przetwarzania i Analizy Sygnałów Elektrycznych
(bud A5, sala 310)

Instrukcja dla studentów kierunku Automatyka i Robotyka do zajęć laboratoryjnych

Czujniki i Przetworniki

Ćwiczenie 3

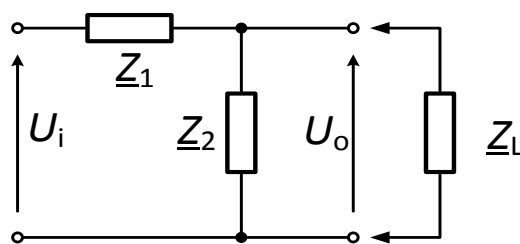
Pomiar charakterystyk amplitudowych i fazowych obwodów wejściowych przetworników

Czujnikami nazywane są układy przekształcające wielkość pierwotną, fizyczną – charakteryzującą obiekt pomiaru na wielkość elektryczną. Przetworniki są to urządzenia, które dokonują przekształceń danej wielkości na inną wielkość według przyjętej zależności (określonej transmitancją). np. napięcie elektryczne i natężenie prądu. Często zachodzi potrzeba przekształcenia typu „napięcie – napięcie” lub „prąd – napięcie”. Przetworniki analogowe są stosowane w torze pomiarowym w celu dopasowania wielkości na wyjściu czujnika do zakresu wejściowego kolejnego elementu w łańcuchu pomiarowym.

Dzielniki napięcia

Dzielniki napięcia są używane w przetwornikach i aparaturze elektronicznej głównie w celu **amplitudowego dopasowania poszczególnych bloków funkcyjnych**. Najczęściej stosuje się je, gdy występujące na wejściu urządzenia napięcie elektryczne jest zbyt wysokie.

Transmitancja napięciowa K (stopień podziału) dzielnika, w zależności od elementów, z jakich jest wykonany, może zależeć od częstotliwości.

Rys. 1. Impedancyjny dzielnik napięcia

Ogólnie, dla nieobciążonego (impedancja obciążenia $Z_L \rightarrow \infty$) dzielnika impedancyjnego przedstawionego na rys.1. transmitancja K_{u0} określona jest zależnością:

$$\underline{K}_{u0} = \frac{U_o}{U_i} = \frac{Z_2}{Z_1 + Z_2} = \frac{R_2 + jX_2}{(R_1 + R_2) + j(X_1 + X_2)} = \quad (1)$$

$$= \operatorname{Re}(\underline{K}_{u0}) + j \operatorname{Im}(\underline{K}_{u0}) = |\underline{K}_{u0}| e^{j\varphi}$$

$$|\underline{K}_{u0}| = \frac{\sqrt{R_2^2 + X_2^2}}{\sqrt{(R_1 + R_2)^2 + j(X_1 + X_2)^2}} \quad (2)$$

$$\varphi = \operatorname{arctg} \frac{X_2}{R_2} - \operatorname{arctg} \frac{X_1 + X_2}{R_1 + R_2} \quad (3)$$

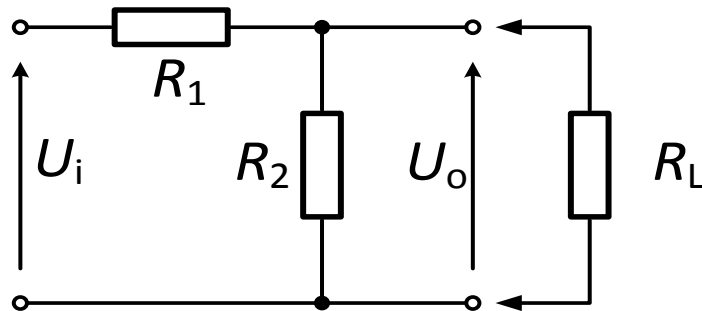
$$\operatorname{Re}(\underline{K}_{u0}) = |\underline{K}_{u0}| \cos \varphi ; \quad \operatorname{Im}(\underline{K}_{u0}) = |\underline{K}_{u0}| \sin \varphi$$

Dla dzielnika obciążonego ($Z_{ob} \neq \infty$) transmitancję K_u należy obliczać z :

$$\underline{K}_u = \frac{U_o}{U_i} = \frac{Z_2 \parallel Z_L}{Z_1 + Z_2 \parallel Z_L} \quad (4)$$

Dzielnik rezystancyjny

Dzielnik rezystancyjny (rys.2.) utworzony jest wyłącznie z rezystorów.

Rys.2. Dzielnik rezystancyjny

Brak elementów reaktancyjnych (kondensatory, cewki) powoduje, że może on pracować zarówno przy napięciu stałym jak i przemiennym.

Transmitancja K_{u0} (dzielnik nieobciążony; $R_L \gg R_2$), takiego dzielnika, po przekształceniu (1) wynosi:

$$K_{u0} = \frac{U_o}{U_i} = \frac{R_2}{R_1 + R_2} \quad (5)$$

Natomiast uwzględniając obciążenie dzielnika rezystancją R_L , jego transmitancja ulegnie zmianie:

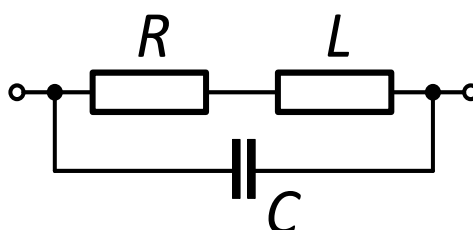
$$K_u = \frac{U_o}{U_i} = \frac{R_2 \parallel R_L}{R_1 + R_2 \parallel R_L} \quad (6)$$

W warunkach K_{u0} i K_u przesunięcie fazowe $\varphi = 0^\circ$ i nie zależy od pulsacji ω .

Idealny rezystor nie wprowadza przesunięcia fazowego.

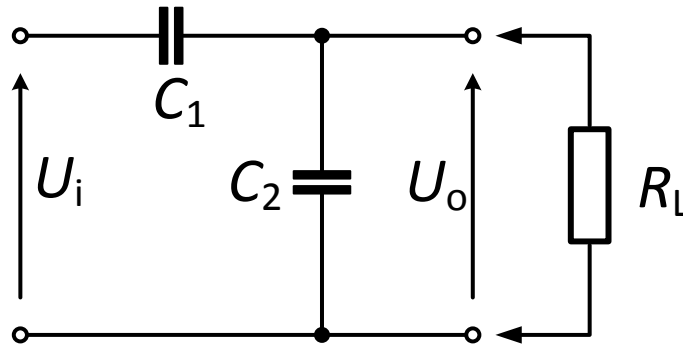
Rezystor rzeczywisty (rys. 3.) oprócz rezystancji R zawiera w sobie resztkowe elementy reaktancyjne (indukcyjność i pojemność).

Indukcyjność L jest sumą indukcyjności doprowadzeń oraz „cewki” wykonanej z materiału rezystancyjnego. Pojemność C odpowiada sumie pojemności międzyzwojowych oraz pojemności w stosunku do masy.

Dzielnik pojemnościowy

Na rys.4. przedstawiono schemat ideowy dzielnika pojemnościowego, stosowanego w obwodach napięcia przemiennego, głównie przy wysokich napięciach lub przy wielkich częstotliwościach.

Rys.4. Dzielnik pojemnościowy

Napięcie wyjściowe U_o dzielnika nieobciążonego ($R_L \gg X_{C2}$) określone jest:

$$U_o = \underline{K}_{u0} U_i$$

gdzie:

$$\underline{K}_{u0} = \frac{jX_2}{j(X_1 + X_2)} = \frac{\frac{1}{j\omega C_2}}{\left(\frac{1}{j\omega C_1} + \frac{1}{j\omega C_2}\right)} = \frac{C_1}{C_1 + C_2} \quad (7)$$

Przesunięcie fazowe $\varphi = 0^\circ$ i nie zależy od pulsacji ω .

W przypadku dzielnika obciążonego rezystancją R_L , napięcie wyjściowe:

$$U_o = \underline{K}_u U_i$$

gdzie zgodnie z (2):

$$\underline{K}_u = \frac{U_o}{U_i} = \frac{jX_2 \parallel R_L}{jX_1 + jX_2 \parallel R_L} = \frac{\frac{1}{j\omega C_2} \parallel R_L}{\frac{1}{j\omega C_1} + \frac{1}{j\omega C_2} \parallel R_L} = \frac{\frac{R_L}{1 + j\omega C_2 R_L}}{\frac{1}{j\omega C_1} + \frac{R_L}{1 + j\omega C_2 R_L}} \quad (8)$$

Jak widać z (8), przesunięcie fazowe φ i transmitancja $\underline{K}_u$ dzielnika pojemnościowego obciążonego rezystancją są zależne od pulsacji ω (częstotliwości).

Dodatkowo trzeba pamiętać, że kondensator nie jest „idealną pojemnością”.

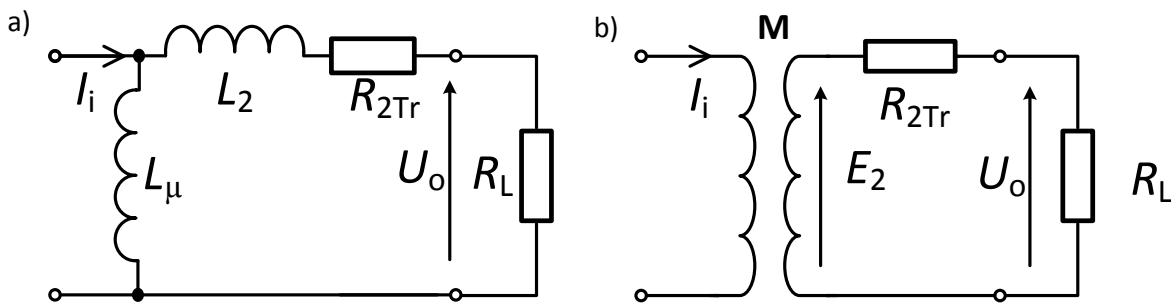
W rzeczywistym kondensatorze należałoby uwzględnić:

- rezystancje doprowadzeń
- straty dielektryczne i upływność dielektryka.

- indukcyjność doprowadzeń.

Przetwornik i/u – transreaktor

Transreaktor jest urządzeniem przetwarzającym prąd wejściowy I_i na napięcie wyjściowe U_o . Zbudowane są podobnie do transformatorów z różnicą polegającą na tym, że rdzeń ferromagnetyczny posiada szczelinę. Na skutek tego indukcyjność magnesowania (L_μ) jest mała, a straty w rdzeniu nieznaczne. Schemat zastępczy i ideowy transreaktora przedstawia rys.5.

Rys.5. Transreaktor – schemat zastępczy (a), ideowy (b)

Jeżeli prąd pierwotny (wejściowy) I_i jest sinusoidalny, to wg. rys. 5a, napięcie wtórne (wyjściowe) U_o transreaktora wyraża równanie

$$U_o = \underline{K}_z I_i$$

w którym, transmitancję $\underline{K}_z$ (transreaktancja) określa zależność:

$$\underline{K}_z = \frac{U_o}{I_i} = \frac{j\omega L_\mu R_L}{j\omega(L_\mu + L_2) + R_{2Tr} + R_L} \quad (9)$$

gdzie: L_μ – indukcyjność magnesująca, L_2 – indukcyjność uzwojenia wtórnego, R_{2Tr} – rezystancja uzwojenia wtórnego.

Na podstawie rys. 5b. można wykazać, że:

$$E_{2sr} = \omega M I_{imax} = 2\pi f M I_{imax} \quad (10)$$

gdzie f , to częstotliwość a M to indukcyjność wzajemna, oraz:

$$U_o = E_2 \frac{R_L}{R_L + R_{2Tr}}$$

Wady transreaktorów:

- E_2 zależy od częstotliwości
- E_2 jest przesunięte o 90° w stosunku do I_i

- mała R_L dodatkowo zmienia przesunięcie fazowe φ pomiędzy U_o a I_i

OPIS ĆWICZENIA

A. DZIELNIK REZYSTANCYJNY

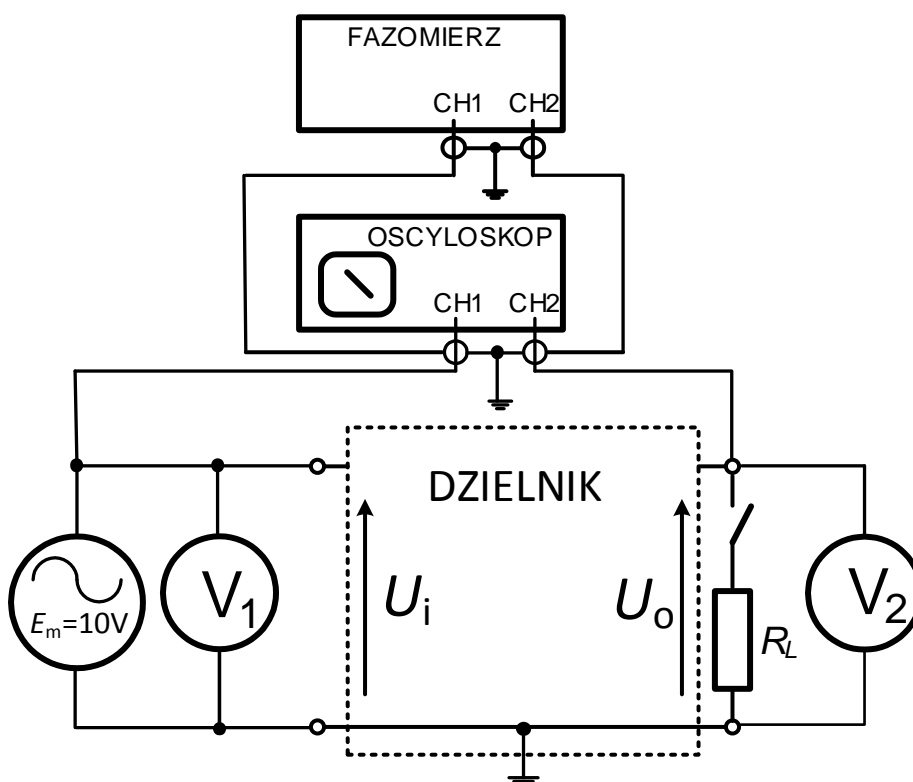
1) Oblicz teoretyczne transmitancje (stopnie podziału) K_{u0} i K_u dzielnika z rys.2 zbudowanego z precyzyjnych rezystorów drutowych:

$$R_1 = 23,7 \text{ k}\Omega \quad 0,2\%;$$

$$R_2 = 2,64 \text{ k}\Omega \quad 0,1\%$$

$$R_L = 10 \text{ k}\Omega$$

2) Do dzielnika dołącz przyrządy zgodnie z rys. 7.

Rys.7. Układ do badania dzielników

3) Zaprogramuj parametry GENERATORA:

$$\text{Amplituda } E_m = U_{im} = 10\text{V} = \text{const.}$$

$$\text{Częstotliwość } f = 50\text{Hz}$$

4) Zmieniając częstotliwość f zmierz charakterystyki amplitudowe i fazowe dzielnika nieobciążonego i obciążonego;

5) Wyniki zanotuj w tabeli 1 i tabeli 2

Uwaga:

Interpretację graficzną pomiaru φ metodą oscyloskopową zawiera DODATEK

B. DZIELNIK POJEMNOŚCOWY

1) Oblicz teoretyczne transmitancje (stopnie podziału) K_{u0} i K_u dzielnika z rys.3 zbudowanego z kondensatorów:

$$C_1 = 10\text{nF}/630\text{V}$$

$$C_2 = 100\text{nF}/630\text{V}$$

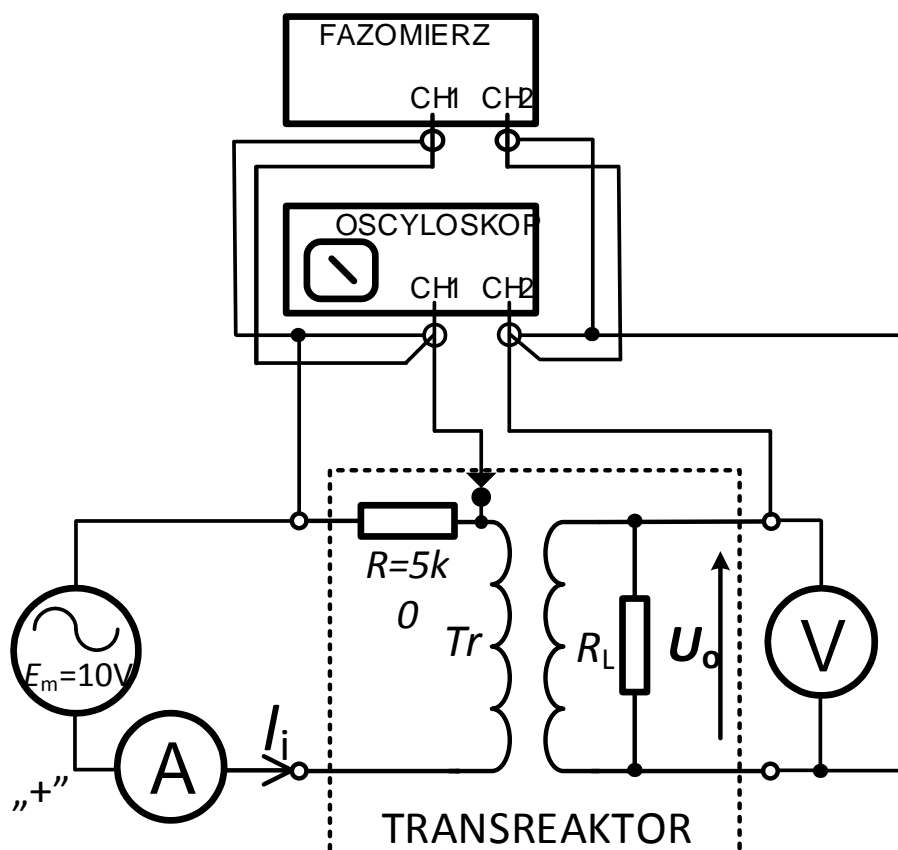
$$R_L = 10\text{k}\Omega$$

2) Powtórz badania zgodnie z p. A 2) – A 4)

3) Wyniki zanotuj w tabeli 3 i tabeli 4

B. TRANREAKTOR

1) Do transreaktora dołącz przyrządy zgodnie z rys. 8

Rys.8. Układ do badania transreaktora

Uwaga: Rezystor $R=5\text{k}\Omega$ służy do ustalenia prądu w obwodzie pierwotnym

2) Powtórz badania transreaktora zgodnie z p. A 2) – A 4)

3) Wyniki zanotuj w tabeli 5.

Protokół ćwiczenia:

POMIAR CHARAKTERYSTYK AMPLITUDOWO - FAZOWYCH ...

Wrocław. ....

Grupa : .....

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....

Termin:

Tabela 1. Pomiar charakterystyk amplitudowo-fazowych dzielnika rezystancyjnego nieobciążonego

f	U_i	U_o	K_{u0}	B	b	b/B	Φ_0	Φ_{HP}	R_L
[Hz]	[V]	[V]	[V/V]	[V]	[V]	-	[°]	[°]	[Ω]
50				20					∞
100									
200									
500									
1k									
2k									
5k									

Tabela 2. Pomiar charakterystyk amplitudowo-fazowych dzielnika rezystancyjnego obciążonego

f	U_i	U_o	K_u	B	b	b/B	Φ_0	Φ_{HP}	R_L
[Hz]	[V]	[V]	[V/V]	[V]	[V]	-	[°]	[°]	[Ω]
50				20					10k
100									
200									
500									
1k									
2k									

5k									
----	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabela 3. Pomiar charakterystyk amplitudowo-fazowych dzielnika pojemnościowego nieobciążonego

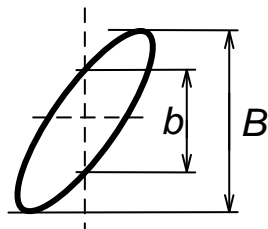
f	U_i	U_o	K_{u0}	B	b	b/B	Φ_0	Φ_{HP}	R_L
[Hz]	[V]	[V]	[V/V]	[V]	[V]	-	[°]	[°]	[Ω]
50				20					∞
100									
200									
500									
1k									
2k									
5k									

Tabela 4. Pomiar charakterystyk amplitudowo-fazowych dzielnika pojemnościowego obciążonego

f	U_i	U_o	K_u	B	b	b/B	Φ_0	Φ_{HP}	R_L
[Hz]	[V]	[V]	[V/V]	[V]	[V]	-	[°]	[°]	[Ω]
50				20					10k
100									
200									
500									
1k									
2k									
5k									

Tabela 5. Pomiar charakterystyk amplitudowo-fazowych transreaktora obciążonego

f	I_i	U_o	K_z	B	b	b/B	Φ_0	Φ_{HP}	R_L
[Hz]	[V]	[V]	[V/V]	[V]	[V]	-	[°]	[°]	[Ω]
50									759
100									
200									
500									
1k									
2k									

$$\varphi = \arcsin(b/B)$$

